

Endrefi Istvánné - Varga Beáta (süketvak jeltolmács):

ÉLŐ ÍRÁSRENDSZEREK

A BRAILLE-ÍRÁS

A kriminalisztika a Braille-írást – miután betűi leírhatók kézzel is - olyan írásváltozatként tartja számon, mely alkalmas lehet bűnözői csoportok egymással való érintkezésére. Ennek taglására a későbbekben még visszatérünk, előbb azonban ismerkedjünk meg magával a vakírással és azokkal az emberekkel, akik veleszületett vagy szerzett látássérülésük miatt kényszerülnek arra, hogy életük megkönnyítésére elsajátítsák ezt a különleges írásmódot.

Kiket nevezünk látássérülteknek?

A látássérüléssel élők száma ma Magyarországon mintegy 83 ezer fő.

Fogyatékoságuk fokától függően két csoportba sorolhatjuk őket:

- gyengénlátók,
- súlyos fokú látássérültek (aliglátók), vakok.

A látássérülés mértéke a látásmaradvány szemészeti adatai alapján határozható meg. Ez a retina felbontóképességét kifejező mérőszám, amely a látássérülés fokát a teljes látás százalékában vagy tört formában adja meg.

A vízus (látás) jele „V”, amely után két sorban tüntetik fel a két szem látásélességét jelző számokat, felül a jobb, alul a bal szemre vonatkozóan:

V	0,25
	0,1

A táblázat azt jelenti, hogy a jobb szemem 25 %-os, a bal szemem pedig 10 %-os a látásmaradvány.

A látássérülés oka lehet

- a szem valamelyik részének, vagy az ingerkövetítő látóidegnek fejlődési rendellenessége, betegsége, sérülése,
- a kérgi látóközpont sérülése következtében kialakult működési zavar.

Orvosi értelemben látási fogyatékos az a személy, akinek látásmaradványa a két szemre vetítve - 100 %-os teljes látáshoz viszonyítottan - korrekcióval 33 % alatti, illetve látótere 10 fokos vagy annál szűkebb.

Amikor látásról beszélünk, akkor elsősorban a közeli és a távoli látásélességre gondolunk, ám a látás képességének egyéb fontos tényezői is vannak. Ezek a perifériás látás, a színlátás, a kontrasztérzékenység és a látótér, amelyek a különböző szembetegségek következtében eltérő mértékben sérülhetnek.

A gyengénlátók látásélessége 0,1 felett van és a látáson alapuló (vizuális) információszerzés jellemző rájuk. Segédeszközzel képesek olvasni, írni (pl. távcsőszemüveg, olvasókészülék, nagyító), továbbá támaszkodhatnak a hallási (auditív) és a tapintó (taktilis) típusú információkra is. A gyengénlátókon kívül ebbe a csoportba sorolhatók az aliglátók egy része is.

A súlyosan aliglátó és a vak embereket elsősorban a tapintásos és a hallási információszerzés jellemzi. Maradék látásuk még segédeszköz igénybevételével sem teszi lehetővé a síkírást-olvasást. Ettől függetlenül a rendelkezésre álló látásmaradványt célszerű fejleszteniük azért, hogy minél kevesebb gondot okozzon számukra a mindennapi feladatok ellátása, a tájékozódás vagy a közlekedés.

A látásfogyatékkal élők jogi megítélése

Jogi értelemben a vakság testi fogyatékoság és nem azonos a látáscsökkenéssel, továbbá nem érinti a cselekvőképességet, vagyis egy szellemileg ép vak ember saját akaratelhatározásával saját nevében jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot. Ugyanakkor a Ptk. 624. § (3) bek. alapján a vak, az írástudatlan, továbbá az, aki olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban van, írásbeli magánvégrendeletet nem, csak – amennyiben a törvényben meghatározott feltételek megvannak – szóbeli végrendeletet (Ptk. 634-635. §) és közvégrendeletet tehet. (Közvégrendeletet közjegyző vagy bíróság előtt lehet tenni. A közjegyző előtt tehető közvégrendelet alaki érvényességének szabályait a közjegyzői okiratokról szóló 1991. évi XLI. tv. 111-132. §-ai, a végrendeletek további szabályait pedig a 133-135. §-ok tartalmazzák.)

Más szomatikus fogyatékoságok mellett a látásfogyatékoság megállapítása is általában orvosszakértői kérdés. Ezt mondta ki a Legfelsőbb Bíróság egy 1996. évben hozott ítéletében, mely szerint: „Az adott esetben az olvasásra képtelenség okaként a felperesek az örökhatározó rövidlátására, illetve az agyalapi mirigy daganatos megbetegedése folytán bekövetkezett kettős látásra, illetőleg látászavarra hivatkoztak. Ennek megállapítása elsősorban orvosi szakkérdés: egyértelmű orvosi adatok hiányában igazságügyi orvosszakértő véleményének beszerzése nem nélkülözhető. ...az orvosi szakkérdésre tartozó ellentétes megállapításokat ... mérlegeléssel nem lehet elbírálni. ... (a bíróság) - végső soron – beszerzi az Egészségügyi Tudományos Tanács Igazságügyi Bizottságának felülvéleményét. Enélkül az örökhatározó látásképességének kérdésében nem lehet megalapozottan döntést hozni.”

Dr. Kiss Lajos: Az igazságügyi kézírászakértői vizsgálat című tankönyvében felsorolja azokat a szempontokat, beszerezni szükséges információkat, melyek ismerete nélkül írásszakértői vizsgálat elvégzése, megalapozott szakvélemény kialakítása nem lehetséges. Ezen kiemelt adatok között szerepel – amennyiben létezik és fellelhető - az orvos szakértői vélemények, zárójelentések beszerzése is.

Polgári peres ügyekben viszonylag gyakran találkozunk olyan „gyanús” aláírásokkal, melyekről laikusok azt gondolják, hogy hamisítvány, ám csakhamar kiderül: a névtulajdonos látás- vagy valamilyen betegség, baleset következtében kezeket érintő testi fogyatékkal élő személy (volt) és ezért torzult az írása.

Louis Braille és írásrendszere

A pontnak mint íráselemnek a felfedezése egy francia tüzértiszt, Charles Barbier százados nevéhez fűződik, aki 1819-ben kidolgozta „éjszakai írás” módszerét azzal a céllal, hogy a katonák sötétben is képesek legyenek írásos parancsokat közölni egymással. Barbier a betűket táblázatba foglalva adta meg 6-6 oszlopban. Rendszere így 36 hangot jelölt.

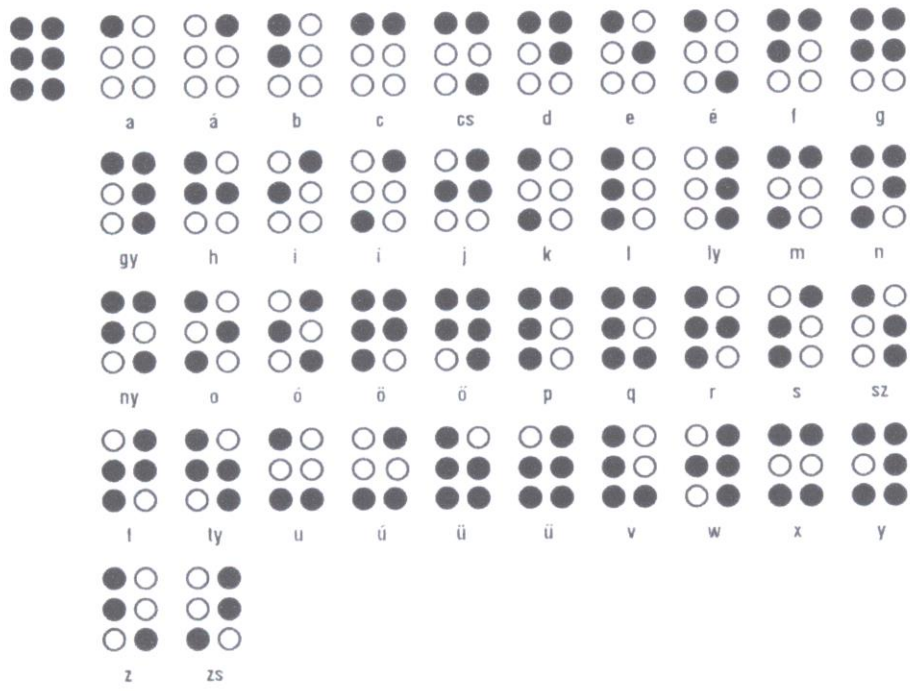
Ezt a pontrendszert Louis Braille (1809-1852), a párizsi vakok intézetének tanítója fejlesztette tovább.

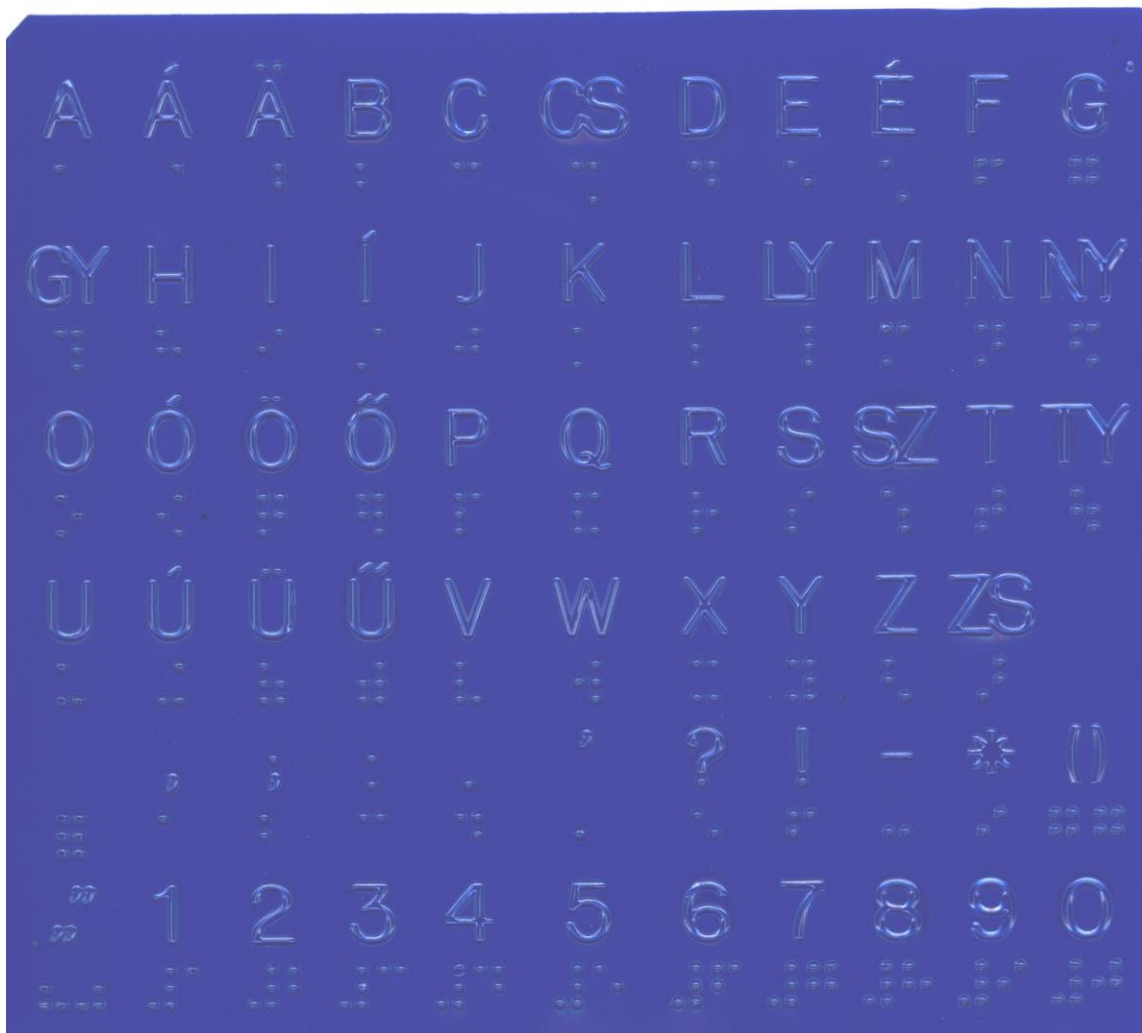
Braille háromévesen vakult meg: apja szíjgyártó műhelyében a szerszámokkal játszott, amikor egy ár megcsúszott és az egyik szemébe fúródott. Szimpátiás ophtalmiát (szemgyulladás) kapott és mindkét szemére elvesztette látását. Ennek ellenére kiválóan megtanult orgonán és csellón játszani. 1819-ben ösztöndíjasként került Párizsba a Vak Gyermekek Nemzeti Intézetébe, ahova néhány évvel később Charles Barbier is ellátogatott, hogy bemutassa írásrendszerét. A katonai „vakírás” azonnal felkeltette az akkor 15 éves Braille érdeklődését. Még abban az évben kidolgozta a Barbier-féle írás (kartonlemezre nyomott domborított pontok) módosított változatát, amellyel a világtalanok igényeinek megfelelően, egyszerű szerkezettel lehetett írni.

Később a hat pontot különböző kombinációkban alkalmazó rendszert zenei hangok lejegyzésére is alkalmassá tette. Írásrendszerét először 1829-ben publikálta, majd annak kidolgozottabb változatát 1837-ben tette közzé. Bár rendszerét diáktársai azonnal elfogadták és használták, szélesebb körben sokkal lassabban terjedt el. Jellemző, hogy saját iskolája, ahol 1826-tól pedagógusként dolgozott, csak halála után két évvel, 1854-ben vezette be a Braille-írás oktatását. Angol nyelvterületen 1932-ben vették át az írásrendszert, Magyarországon viszont már 1890 körül használni kezdték.

A Braille-írás, más néven pontírás tehát a vakok számára készült és általuk használt, általánosan elfogadott írásrendszer. Minden jel, vagyis „sejt” a papír síkjából kiemelkedő hat pont kombinációja. A Braille-jeleket sorokban nyomják a papírba és úgy olvassák, hogy az ujjukat könnyedén végigvezetik a sorokon.

A MAGYAR BRAILLE-ABC

A Braille-betűíráson kívül vannak olyan rendszerek is, amelyek a hatpontos kombinációkat alkalmazzák ugyan, de mindegyiknek eltérő jelentést adnak. Az 1965-ben kidolgozott Németh-féle kódrendszerben már a korszerű matematikában és a műszaki tudományokban használt különleges szimbólumok is leírhatók Braille-jelekkel. Vannak ezen kívül különleges Braille-jelek, ill. jelmódosítások a kottairásra, a gyorsíráásra és persze a világ legtöbb nyelvére, továbbá léteznek ma már olyan hatbillentyűs írógépek is, melyeken egy-egy billentyű a Braille-féle hatpontos jel egy-egy pontjának felel meg. Az 1980-as évek végén pedig forgalomba került egy olyan számítógépes program (Metabra), melynek segítségével a géppel szerkesztett szöveg nemcsak síkírásban, hanem pontírásban is kinyomtatható. Magyarországon a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége működtet ilyen nyomdát.

A Braille-írás mint titkosírás

Bevezetőnkben említettük, hogy a kriminalisztikai írásszakértés a Braille-írást olyan írásváltozatként tartja számon, amit bűnözők titkosírásként használhatnak fel.

A Braille-jelek kézzel való leírása kétféleképpen történhet:

- „pontoszások” módszer (a magyar ABC betűit behelyettesítik az azoknak megfelelő Braille-ABC 6 pontos kombinációi szerinti jelekkel és betűk helyett pontokat írnak a papírra vagy bármilyen más íráshordozóra),
- fémlapos módszer (forgópánttal összekapcsolt két fémlap közé papírt helyeznek, a papír rögzítéséhez fatalpat vagy vezetőlapot használnak. A felső fémlapon a hatpontos kombinációknak megfelelő méretű ablakok vannak: mindegyikkel szemben, az alsó fémlapon, hat enyhe mélyedés található Braille-alakzatban. Csúcsos végű eszközzel – tollal – a papírt a mélyedésekbe nyomják, így a papírlap hátoldalán kialakulnak a domborulatok. A Braille-jeleket jobbról balra haladva nyomogatják be: amikor a papírlapot megfordítják, a domborulatok felfelé néznek és balról jobbra olvashatók).